

STATSKUPPEN

I

FINLAND 1899

NÅGRA ANTECKNINGAR

AF

VALFRID SPÅNGBERG

MED FLERE PORTRÄTT.

STOCKHOLM.

ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

IX.

5 april.

Tidningarna »Nya Pressen» och »Aftonposten» ha indragits, den förra på två månader, den senare på en månad.

Det är känt, att generalguvernören — mellan försäkringarna om sin varma vänskap för pressen — vid flere tillfällen uttalat, att »det finns alldeles för många tidningar i Finland; en för hvarje län kunde vara nog». De ansökningar, som gjorts om rätt att utgifva nya tidningar, har han därför också konsekvent afslagit, och redan i början af året tillgrep han jämväl indragningsmakten för att påskynda reduktionsarbetet.

Men den tidning — »Östra Finland» — som då träffades, intog icke någon egentligt ledande ställning. Det kunde förutses, att detta grepp, ej heller vore att betrakta annat än som en varning för den öfriga pressen.

Men om Bobrikoff hoppats, att han med denna varning, och med de officiella varningar, som sedan följt, skulle lyckas skrämma de finska tidningarna till modlös underkastelse, så bedrog han sig. Den fosterländska tidningsmannaplikten att till hvarje pris säga ifrån, på det sätt som omständigheterna möjliggöra, har icke af några skrämskott kunnat undertryckas.

Risken att hvilken dag som helst kunna beröfvas arbete och utkomst — så mycket större i ett land som Finland med få utkomstmöjligheter — har icke hindrat de finska publicisterna att frimodigt uttala, hvad de haft på hjärtat. Strax efter rikslagsmanifestets utfärdande var »Nya Pressens» indragning ifrågasatt, och samtidigt ådrog sig »Aftonpostens» utgifvare genom sin vägran att ställa sig generalguvernörens ordinationer till efterrättelse en andra varning. Sedan dess ha nya publicistiska »öfvergrepp» begåtts, och särskildt torde de djärfva, men väl befogade ord, som »Nya Pressens» utgifvare tillåtit sig fälla i sina i tidningen publicerade och till justitiedepartementet ingifna besvär öfver den senaste varning, som af pressöfverstyrelsen tilldelats tidningen, ha varit ytterst hårdsmälta för H. exc. Det hette däri bland annat:

Giltigheten af de grundlagsbud, som i de klandrande uppsatserna häfdas, har sålunda fastslagits icke blott af landets ständer, utan jämväl af dess samtliga monarker. Det oakadt har den högsta pressmyndigheten ansett sig berättigad att, utan anförande af något

slags bevis, påstå, att ett häfdande af de rättsgrundsatser, som utgöra hörnstenarna i vår nuvarande samhällsbyggnad, vore att betrakta såsom »vrängd framställning», »osanna tolkningar» och »oförsynt klander».

En enskild person, som framkastade slika grofva förolämpningar, hade gjort sig förfallen till böter för ärekränkning. Den högsta pressmyndigheten, oåtkomlig som den synes vara för den enskildes rekonventionstalan, skyr icke att utslunga beskyllningar, hvilka, riktade mot densamma, otvifvelaktigt hade till följd ett ärekränkingsåtal från dess sida.

Man kan förstå, att detta frimodiga tal skall ha klingat irriterande i öronen på den man, för hvars mening pressöfverstyrelsen gjort sig till tolk, en man, som för icke så länge sedan öppet förklarar: »den finska pressen dristar sig att kritisera kejsarens åtgöranden — jag tillåter ej ens, att man kritiserar mina».

Genom hvilket »oförsynt klander» tidningen »Aftonposten» närmast förverkat sin utgifningsrätt, känner man visserligen ej heller med säkerhet. »Aftonposten» är i sitt nuvarande skick en helt ny tidning. Utgifningen af densamma öfvertogs förra året af lektor Ernst Gråsten, under hvars talangfulla ledning tidningen vunnit anseende för både djärfhet och vakenhet. Antagligen ha såväl »Nya Pressens» som »Aftonpostens» afslöjanden af det ryska gendarmeriets verksamhet i Helsingfors och deras uttalanden i anledning af Bobrikoffs yrkande på undersökning och åtal mot massadressens undertecknare upptagits högst onådigt.

I den skrifvelse från öfverstyrelsen för press-

angelägenheterna, hvarigenom doktor Lille underrättas om indragningen, angifves såsom orsak för presstyrelsens åtgärder:

»att tidningen 'Nya Pressen' oaktadt den åt tidningen tilldelade andra varningen fortsatte att uti sina artiklar i olämpliga uttryck kritisera och klandra regeringsmyndigheterna, framkallande därigenom hos folket misstroende till de af regeringen vidtagna anordningar. Denna skadliga riktning skärptes ytterligare genom upprepade oriktiga tolkningar rörande Finlands förhållande till kejsardömet och vrängd tolkning af nådiga manifestet af den 3/15 februari detta år.»

Af Helsingfors' tre svenskspråkiga tidningar utkommer nu tills vidare endast en, »Hufvudstadsbladet», som således ensam får det maktpåliggande värfvet att under den nuvarande kritiska tiden föra partiets talan. Hufvudstadsbladet, hvars utgifvare är A. R. Frenckell, har länge varit den ojämförligt mest lästa af Finlands svenskspråkiga tidningar. Den mest spridda finska tidningen är »Uusi Suometar».

För en tid sedan berättades, att generalguvernören, som personligen fungerar som öfvercensor, påyrkat införande i Finland af den ryska censuren, hvilken består i indragning af rätten till lösnummerförsäljning eller införande af annonser, eller indragning af utgifningsrätten på viss tid eller för alltid. Men finnarna betackade sig. De föredrogo — hur besvärlig den än är — sin egen företrädesvis preventiva censur, som portförbudit yttrandena, men i allmänhet lämnat utgifningsrätten orubbad. Det

förefaller emellertid, som om Bobrikoff tänkte — med användande af den rätt generalguvernörerna ända sedan 1891 ägt, men hvaraf de hittills tvekat att begagna sig — förena det ryska systemet med det finska och sålunda åstadkomma ett drakoniskt mönstersystem, enligt hvilket indragningssvärdet skulle komma att sitta lika löst i skidan i Finland som i Ryssland, *fastän* i det förra landet en hel tjänstemannakår har till uppgift att öfvervaka, det intet »farligt» smyger sig in.

Men ej ens detta konstfulla kväfningssystem torde komma att visa sig verksamt. Det »fria» ordet söker sig nya vägar, och den makt är ännu ej gifven, som kan stänga dem alla. När de offentliga spärras, så öppnas de hemliga.

På aftonen samma dag tidningsindragningen ägt rum, drog folk i täta skaror bort åt den stadsdel till, där doktor Lille har sin bostad. Inom kort var gatan fullpackad af människor, hufvud vid hufvud, tusen- och åter tusental. Så stämde en manstark sångarkör upp en finsk sång och därpå en svensk. Vid dess slut trädde doktor Lille fram på balkongen till sin våning, mottagen med döfvande lefverop.

När dessa förklingat, tackade han i följande ordalag för den hyllning, som i hans person kommit det fria ordet till del:

»Såsom en representant för den periodiska pressen ber jag att få frambära min varmaste tacksägelse

för den hyllningsgärd ni genom eder sång i afton ägnat tryckfriheten, hvilken sannerligen denna tid icke har stort spelrum i fosterlandet. Men än kommer dag, än är ej allt förbi! Ty ännu har den man icke blifvit född på denna jord, som med materiella maktmedel för alltid förmådde klafbinda den starkaste af makter, den mänskliga tanken.

Axel Lille.

Vårt folk har fått vänja sig vid att vänta. Det har väntat öfver femtio år på sin första politiska vår, på återupplifvandet af våra periodiska landtdagar, då ständerna sattes i tillfälle att gemensamt med monarken utöfva sin grundlagsenliga lagstiftningsrätt. Det har väntat öfver femtio år på en tryckfrihetslag och skall måhända få vänta därpå i andra femtio år, innan den dagen kommer. Men liksom vårt folk under denna långa vinter, som med blytyngd spridt sin kyla öfver

sinnen och hjärtan, väntat på våren med visshet att den måste komma om ock sent, så kunna vi vara förvissade om att denna andra politiska vår, efter hvilken vi längta, med visshet en gång skall gry för fosterlandet. Det är för denna vår, då tryckfriheten, bunden af lagen, icke längre behärskas af godtycket och våldet, jag ber eder höja ett högt lefve.»

Så stämde sångarna upp »Vårt land», och den till många tusental uppgående allmänheten föll in. Och därpå ljödo åter lefveropen för Axel Lille på svenska såväl som på finska. »Det målar den närvarande stämningen bättre än något annat, att lefverop på finska höjas för fennomanins segaste motståndare», skrifver en finsk korrespondent.

Omedelbart därpå, hyllades lektor Gråsten, »Aftonpostens» hufvudredaktör, med sång och lefverop.

En ny till generalguvernören riktad protest mot det fria ordets kränkning afgafs och uppsattes följande dag vid den medborgerliga fest, som gafs på Societetshuset för doktor Lille och jämte honom lektor Gråsten samt de indragna tidningarnas öfriga redaktionsmedlemmar. Omkring 800 personer deltog i denna fest. Fennomaner och svekomaner sutto sida vid sida, och hurra- och eläköönropen blandades med hvarandra. Friherre V. M. von Born talade på svenska i tändande ord, som censuren sedan ej vågade släppa fram, för doktor Lille och det fria ordet, hvarpå landtdags-

mannen magister K. Killinen på finska utbragte hans skål.

Ur doktor Lilles svar förtjänar följande brottstycke särskildt anföras, därför, att det innebär hans och större delens af den finska pressen gemensamma program:

»Om vårt folk skulle kunna hafva en framtid, fordras därtill, såvidt jag kunnat se, två omständigheter, den första är, att vi måste vara beredda på att offra allt mer tid, allt mer arbete, allt mer kärlek på att föra bildningen ned i de djupaste lagren och att för den bereda sådana villkor, att de i arbetet för dagen icke allt för djupt känna sig tryckta af sina lefnadsvillkor. Det andra villkoret är, att hvarje man i detta land söker göra sig klart hvad som här i landet är lag, och då han fått detta klart för sig, icke låter någon makt i världen förmå sig att handla mot hvad han funnit vara lag och rätt.»

Som *en* man har den finska pressen under denna tid häfdat landets rätt. Den officiella tidningens redaktör, filos. mag. A. H. Antell, lämnade hellre sin post än han publicerade rikslagsmanifestet, och den dag indragningen af »Nya Pressen» och »Aftonposten» offentliggjordes, afgaf »Hufvudstadsbladet» följande solidaritetsförsäkran:

»Det är första gången i den finska tidningspressens historia, som dylik temporär indragning användts såsom 'besträffning' icke för ett särskildt för vederbörande misshagligt uttalande, utan för den riktning, hvilken i de af åtgärden träffade bladens artiklar framträdte. Huru be-

skaffad den i fråga varande riktningen varit, är icke obekant för någon i detta land. Samma åsikter som förfäktats af de nu indragna tidningarna, ha osminkadt tagit sig uttryck i alla öfriga pressorgan i landet och hysas af det finska folket i dess helhet. I den stora fråga, som saken gäller, finnas inga meningsskiljaktigheter. Anses denna 'riktning' straffbar, så äro alla våra tidningar utan undantag i lika grad skyldiga.»

4 maj.

Bobrikoffs tanke att i ett slag förgöra Finlands inflytelserikaste tidning och på detta sätt hugga hufvudet af den finska pressen, slog till hans häpnad och förargelse slint. De öfverlevande tidningarna, såväl de svenskspråkiga: »Hufvudstadsbladet» och »Vårt Land» som det ungfennomanska »Päivälehti» och det ledande gammalfennomanska »Uusi Suometar» — för att nämna endast Helsingforstidningarna — visade sig lika litet hufvudlösa som förut och fortsatte att oförskräckt och med växande endräkt häfda landets rätt och bekämpa den ryska statskupppolitiken.

Men icke nog därmed — äfven »Nya Pressen» fortsatte att utkomma, ehuru under nya, växlande namn: »Flygbladet», »Flyttfågeln», »Staren», »Lärkan», »Tranan» o. s. v. De djärfva

fåglarna flögo på sina unga vingar in i själfva censurkommitténs* sessionsrum och försatte generalguvernören i ett sådant ursinne, att han var på väg att fullständigt förlora fattningen.

Det hade icke fallit honom in, att det fanns ett slags publikationer, som benämnas ströskrifter, hvilka visserligen ej kunna postbefordras lika bekvämt som tidningar, men ej heller indragas lika bekvämt som dessa. Till slut fann han emellertid på att ålägga censurmyndigheterna att vägra sin påskrift å alla tryckalster från »Nya Pressens» officin. Men ej heller detta drakoniska påbud har visat sig göra full effekt. Det finns äfven andra publikationsmedel än tryckpressen.

Äfven »Nya Pressens veckoupplaga», som man vid dess tillkomst hade den omtänksamheten att trygga med särskildt tillståndsbevis, har varit hotad, och af landsortspressen ha »Viborgsbladet» och Vasatidningen »Pohjalainen» nyligen drabbats af indragning. Fyra andra tidningar, däribland »Hufvudstadsbladet», ha i dagarna tilldelats varning.

För att erhålla varning är det förbrytelse nog att till exempel utan reflexioner aftrycka manifestet af 15 januari 1899 omedelbart efter regentförsäkran af 1894(!).

* För att själf slippa annat än i undantagsfall taga officiell befattning med tidningscensuren, har generalguvernören skaffat sig en censurkommitté som ställföreträdande högsta censurmyndighet.

13 maj.

I ett cirkulär till pressombudsmännen har Bobrikoff i dagarna förklarat, att indragningen af tidningar är honom emot, därför att tidningarnas utgifvare, redaktörer och läsare, däribland han själf, bli lidande därpå. För att slippa begagna indragningsmakten ålägger han därför pressombudsmännen att skärpa den preventiva censuren.

Hotelsen skulle vara oroande, om icke censuren vore så skarp förut, att en skärpning torde vara svår att genomföra.

För yttermera säkerhets skull har H. excellens börjat vid meddelande af tillståndsbevis afförda tidningsutgifvarna skriftlig förbindelse att icke klandra regeringen.
